

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІК АРАБСЬКИХ КРАЇН: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Обґрунтовано необхідність дослідження соціально-економічного розвитку країни з позиції впливу на бухгалтерський облік. Проведено аналіз соціально-економічного розвитку арабських країн з позиції зростання ВВП та показників людського потенціалу, що визначають економічний розвиток держави

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки та національної системи бухгалтерського обліку є взаємопов'язаними явищами, адже особливості формування економічних показників розвитку країни задають основні параметри розвитку бухгалтерського обліку як одного з інформаційних джерел їх розрахунку.

Для здійснення економічного аналізу розвитку країни, складного механізму зв'язків необхідна система певних показників. Від ступеня достовірності та оперативності інформації залежить ефективність управління економікою певної держави. Не виняток становлять країни зони поширення Ісламу. Ще свого часу В Джитті (1890 р.) вказав на те, що бухгалтерський облік (рахівництво) “однаково необхідне як для найбільшого домашнього господарства, так і для складного державного господарства, як для приватних, так і для громадських підприємств, - словом, всюди, де доводиться звітувати майном, чи у вигляді його збільшення, або ж у вигляді правильного розподілу доходів” [1, с. 49]. Крім того, вивчення сучасного стану економіки країн зони поширення Ісламу

дозволить виявити особливості діяльності суб'єктів господарювання, кожен з яких є частиною загальної системи – економіки країни, та господарська діяльність яких потребує обліково-аналітичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку арабського світу піднімалися в працях вітчизняних та російських вчених-економістів Александрова А.І., Жданова Н.В., Зайцевої Е.К., Ісаєва В.А., Філоника О.А. Проблеми становлення економік країн арабського сходу висвітлені в працях американських та англійських вчених Р. Уілсона, Д. Чаутхері, Д. Фергюсона, М. Кадурі.

Викладення основного матеріалу. Розглядаючи сучасний стан розвитку економіки країн зони поширення Ісламу в першу чергу необхідно визначитися з її особливостями, в контексті яких існує можливість спостерігати особливості розвитку національної системи бухгалтерського обліку будь-якої країни. З цією метою розглянемо особливості розвитку економіки з точки зору макроекономічного підходу та його вплив на формування бухгалтерського обліку (рис. 1).

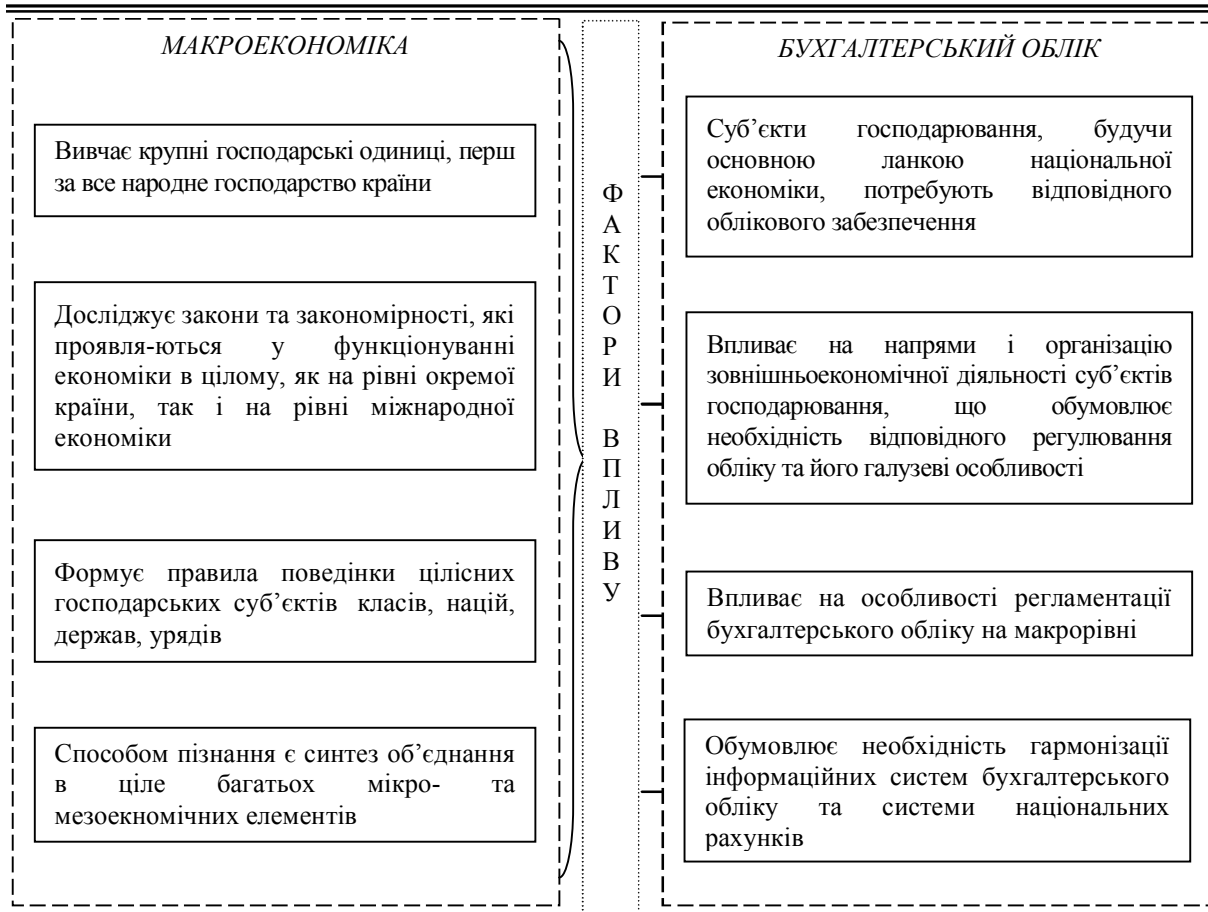

Рис. 1. Економічна система держави та бухгалтерський облік: межі впливу

Формування бухгалтерського обліку під впливом особливостей розвитку господарства країни можна спостерігати з чотирьох позицій. По-перше, господарство країни, що є об'єктом вивчення макроекономіки, поєднує в собі діяльність та взаємозв'язок чотирьох суб'єктів: домогосподарств, підприємств, держав, та господарських одиниць інших країн. Бухгалтерський облік створює інформаційне середовище, що слугує як на мікрорівні, так і для забезпечення взаємозв'язків з іншими суб'єктами макроекономіки. Залежно від особливостей організації даних взаємозв'язків формуються основні параметри необхідної інформації, що надає бухгалтерський облік, що, в свою чергу, впливає на формування основних макроекономічних показників. Крім того, варто зазначити, що розвиток національної економіки є невід'ємною частиною розвитку суспільства в цілому і крокує поряд з

культурою, менталітетом, релігією та ін. Зважаючи на це запропоновані сучасною економічною наукою моделі економічного кругообігу, мають свою специфіку в кожній країні, адже соціальні фактори обумовлюють особливості поведінки суб'єктів макроекономічного дослідження. Таким чином, вище наведені особливості впливають на формування основних показників розвитку господарства країни.

По-друге, вивчення змін та закономірностей розвитку національної економіки та її місця в світовій економічній системі дають можливість дослідити особливості створення національного продукту, розвитку певних галузей економіки, що певною мірою залежить від географічного розташування, природнокліматичних умов та національної культури споживання. В залежності від того, яка галузь економіки є домінуючою в країні, визначаються

пріоритети вибору методів регулювання організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку. Крім того, розвиток економіки, а особливо її галузей, є основою формування міжнародних економічних відносин. Так, аналіз формування національного продукту визначає пріоритети інвестора, структуру експортно-імпортних відносин, надає можливість налагодити спільний бізнес, зважаючи на глобальний розвиток сучасної світової економіки. Таким чином, необхідним є формування ефективної інформаційної системи, яка б враховувала викладені особливості. Цією системою має стати бухгалтерський облік.

По-третє, розвиток національної економіки впливає на формування економічної поведінки та економічної культури класів, націй, держав та урядів, що є взаємопов'язаними з діяльністю суб'єктів господарювання, а також формуванням економічної поведінки суб'єкта ведення бухгалтерського обліку через освіту, економічне стимулювання та ін. Крім того, виконання державою законодавчої функції невідривно пов'язане з формуванням основних положень регламентації бухгалтерського обліку на макрорівні.

По-четверте, як основне інформаційне джерело бухгалтерський облік є невід'ємним від системи національних рахунків, адже формування основних макроекономічних показників являє собою синтез елементів господарювання. Варто погодитися з твердженням В.В. Травіна: "Система бухгалтерського обліку, з одного боку, має забезпечувати інформаційні потреби системи управління підприємства, з іншого – бути надійною, адекватною та достовірною інформаційною основою для системи національних рахунків" [3, с. 219].

Таким чином, вище наведені особливості взаємозв'язку національної економіки та бухгалтерського обліку актуалізують дослідження розвитку економіки країни як

фактору формування національної системи бухгалтерського обліку. Більшість країн зони поширення Ісламу стали на шлях стрімкої та багатогранної модернізації суспільства. Даний етап почався в 50-60 роках ХХ ст., коли більшість країн здобули свою незалежність від європейських країн-колонізаторів. Крім того, значний запас нафтопродуктів після нафтового буму в 70-х роках ХХ ст., дав можливість прискорення процесу модернізації та створення своїх якісно нових економічних механізмів управління державою та соціально-економічними відносинами. Так, прибічники ісламу почали розвивати та впроваджувати основні положення концепції ісламської економіки, що мала релігійну основу. Ісламські вчені-економісти вважають, що необхідно повернутися до свого ісламського коріння, адже експерименти з впровадженням соціалізму, комунізму, капіталізму зазнали невдачу у реформуванні ісламської економічної системи. "Ісламське суспільство повинно будувати свої соціальні відносини, свою економічну діяльність і бухгалтерський облік на основі шаріату, необхідно врахувати загальні та особливо економічні цілі шаріату в доповнення до розгляду певних заповідей, пов'язаних з економікою та бухгалтерським обліком" [6].

Як і більшість країн, що розвиваються, ісламські країни мали на меті оновлення національної економіки як з позиції розробки нової концепції економіки, так і з позиції прискорення економічного розвитку шляхом диверсифікації виробництва, перебудови торговельно-економічних відносин. Однією з цілей в процесі створення нових галузей, розвитку енергетичної бази, модернізації фінансового сектору стало підвищення загального рівня життя населення. Даний процес став основною метою економічної політики всіх ісламських держав, хоча методи та засоби були різними, що залежало від політичної орієнтації існуючих режимів, наявності природних і фінансових ресурсів, впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

Процес модернізації ісламської економічної системи був складним та довготривалим й продовжується до сьогодні. Вченими виділено декілька етапів економічного розвитку країн зони поширення ісламу (рис. 2). Так, перший етап тривав з початку відродження країн зони поширення ісламу до нафтового буму, другий етап пов'язаний з періодом нафтового буму, який припадав на 70-ті роки ХХ ст., третій етап

супроводжувався падінням цін на вуглеводні, й відповідно різким зниження ВВП на душу населення, четвертий етап тривав до кінця ХХ століття та показав, що залежність економіки країн від нафтогазового ринку, зумовлює неможливість здійснення якісного економічного ривка і що економіка потребує розвитку інших галузей народного господарства.

Етапи економічного розвитку Ісламських країн		
	період	ВВП*
1-й етап	з 1963 до 1973 рр.	4 %
2-й етап	з 1974 до 1980 рр.	3,5 %
3-й етап	з 1980 до 1985 рр.	2 %
4-й етап	1986 р.- кін. ХХ ст	0,8 - 1,2 %

* Валовий внутрішній продукт на душу населення

Рис. 2. Етапи економічного розвитку Ісламських країн.
Складено на основі дослідження Sala-I-Martin X., Artadi E. [9]

Арабські держави вступили в ХХІ ст. з диференційованими показниками соціально-економічного розвитку, що дає можливість виділити країни з високим рівнем розвитку та найменш розвинені країни. З 1980-х рр. і до початку ХХ ст. жодна з арабських країн не розвивалася поступово та рівномірно. Зростання виробництва в одних країнах не раз змінювалося застоєм, і навіть спадом економічного розвитку, що невдовзі переростало в економічний підйом. В період 1980-1985 рр. рекордсменом по темпах росту був Оман (15,2 %), на другому місці – Єгипет (7 %), а на третьому – Алжир (5,4 %). Найбільший спад виробництва був відмічений в Лівії (-7 %), Іраку (-3,8 %) і Саудівській Аравії (-,4 %). Ситуація помітно змінилася в період 1985-1990 рр. Найвищі показники розвитку були в Єгипті та Марокко

(4,3 %), за ними слідував Бахрейн (4,1 %) і Саудівська Аравія (3,6 %). В той же час в Йорданії цей показник скорочувався в середньому на 2 %, а в Лівії – на 0,8 %.

В останнє десятиліття ХХ ст. поступово розвивалася економіка багатьох арабських країн: Катару (6,5 %), Йемену (6 %), Лівану (5,8 %), Судану (5,4 %), Сирії (5 %), Йорданії (5 %), ОАЕ (4,8 %), Тунісу (4,7 %), Єгипту (4,7 %), Мавританії (4,6 %), Бахрейна (4,6 %) і Омана (4,5 %) [13; 7] Високі економічні показники демонстрували в основному країни, які, не маючи в своєму розпорядженні значних запасів енергоресурсів, досягли прискорення економічного зростання в результаті структурних реформ, сконцентрованих на диверсифікації структури промислового виробництва, що, як правило, і забезпечує стійкість економічного зростання.

Економіка арабських країн набувала збалансованішого характеру унаслідок скорочення засобів, що виділяються на військові потреби і обслуговування зовнішнього боргу. За підрахунками вітчизняних дослідників, внаслідок цього частка арабського світу в глобальному ВВП виросла (з 7,8 % в 1980 р. до 8,3 % в 2001 р.) [2, с. 62].

На початку XXI ст. успіх більшою мірою супроводив нафтовидобувним країнам з розвиненим експортним сектором, в інших же арабських державах збільшення ВВП спостерігалася тільки в Судані (6,0 %) та Йорданії (5,5 %). В цілому, якщо в 2000 р. темпи економічного зростання країн Північної Африки і Близького Сходу склали 3,2 %, то через п'ять років – 4,3 % [14]. Завдяки росту світових цін на вуглеводні, сукупний ВВП 22-х арабських держав вперше в історії в 2005 р. переступив відмітку в 1 трлн дол., хоча велику його частину склали “нафтові” гроші Саудівської Аравії (289 млрд. дол.) і ОАЕ (112 млрд. дол.) [5].

Не дивлячись на ці формальні позитивні показники, багатьом арабським країнам так і не вдалося підняти життєвий рівень населення, зменшити ступінь нерівності в розподілі доходів. За останні півтора десятиліття, з 1990 по 2005 рр., число осіб, що живуть нижче межі бідності (тобто менш ніж на 2 дол. в день), складало в Мавританії 63,1 %, в Йемені – 45,2 %, в Єгипті – 43,9 %, Алжирі – 15,1 %, Марокко- 14,3 %, Йорданії – 7,0 %, Тунісі – 6,6 % і так далі. У всіх вказаних країнах нараховувалося чимало населення, яке проживає з розрахунку менш ніж на 1 дол. в день: у Мавританії – 25,9 %, Йемені – 15,7 %.

Правда, лібералізація економіки, що почалася, до здійснення якої приступили більшість арабських країн в 1990-і рр., має більше шансів на успіх, ніж спроби подібних реформ в попередній період, адже багато чинників, що раніше перешкоджали економічним реформам, поступово втрачають своє значення. Серед них – помітне зниження опору ринковим перетворенням з боку різних

опозиційних сил і, перш за все, частини підприємницької еліти і “середнього” класу, зацікавлених в реформуванні законодавчої бази регулюючих інститутів, націлених на поступовий перехід до ринкової економіки, але зауважимо, до такої яка має релігійну ісламську основу. Адже положення ісламу в жодному разі не суперечать розвитку ринкової економіки, а, навпаки, торгівля завжди виступала однією з пріоритетних галузей економіки.

Через нерівномірності економічного розвитку рівень доходу на душу населення є різним по країнах. Так, у 1990 р. в першу трійку увійшли Катар (17070), ОАЕ (11680) і Кувейт (10500). За ними слідували Бахрейн (7550), Оман (6006), Лівія (5410) і Саудівська Аравія (4720). У групу країн з нижчими показниками доходу на душу населення входили Алжир (2235), Йорданія (1760), Сирія (1540), Туніс (1105) і Джібуті (1070). Менше 1 тис. дол. складав дохід на душу населення в Марокко (880), Єгипті (700), Лівані (700), Мавританії (520), Ємені (495) і Судані (340) [10].

У 2006 р. трійку найбагатших країн Арабського Сходу, як і раніше, очолював Катар (61914), а за ним з великим відривом слідує ОАЕ (33397) і Кувейт (31051). На високому рівні Бахрейн (21447), Саудівська Аравія (14715) і Оман (13846). Явні проблеми у сфері економіки спостерігаються в Лівії (8430), Лівані (6110). Алжирі (3413), Тунісі (2982), Йорданії (2544), Марокко (1886), Сирії (1645), Єгипті (1489). Аутсайдерами, як і раніше, залишаються Судан (1037), Джібуті (1002), Мавританія (921) і Йемен (693) [11; 8].

Серйозне відхилення арабського світу від траєкторії розвитку передових західних країн – це особлива демографічна ситуація, яка визначає багато параметрів його соціально-економічного розвитку. Темпи зростання населення в країнах Арабського Сходу визнані найвищими в світі: за останні 30 років вони склали в Лівії – 7,1 %, ОАЕ – 6,8 %, Катарі – 5,1 %, Джібуті – 4,3 %, Саудівській Аравії – 3,9 %, Йорданії – 3,5 %, а в Кувейті і Бахреїні –

3,3%. Все це свідчить про те, що середньоарифметичне зростання населення арабських країн (2,6%) істотно випереджає середнє значення ВВП на душу населення, яке в період 1975-2005 рр. було майже в 4 рази нижче (0,7%).

Останнім часом як багатоплановий показник розвитку тієї або іншої країни використовується не тільки дохід на душу населення, але і “індекс розвитку людського потенціалу” (ІРЛП) (Human Development Index), що офіційно трактувався в документах ООН як “процес розширення можливостей вибору для окремого індивідуума”. Будучи складеним показником, він охоплює три сфери людського добробуту (доходи, освіта і здоров’я), рівень розвитку яких і визначає соціально-економічні підсумки тієї або іншої країни.

Всі країни, по яких розраховується ІРЛП, поділяються на групи високого (індекс 0,800 і вище), середнього (0,500-0,799) і низького (менше 0,500) рівнів. Ранжирування по ІРЛП в 2007 р. вивело держави Арабського Сходу, що мали середню величину 0,699, на більш передові позиції порівняно, наприклад, з країнами Південної Азії (0,611) і тим більше Африки на південь від Сахари (0,493). Даний узагальнений показник перевищив на 8 пунктів “індекс розвитку людського потенціалу”, позначений експертами ООН в цифровому значенні як 0,691.

За останні декілька років істотні зміни відбулися в групі країн з високим рівнем ІРЛП. Так, в 2006 р. в ній фігурували Кувейт, Катар, ОАЕ, Бахрейн, і Оман, що мали розбіжності в показниках індексу від 0,871 до 0,810. У 2007 р. до них приєдналися Лівія (0,818) і Саудівська Аравія (0,812). Важливі зміни намітилися в групі країн з середньою якістю життя, до яких традиційно відносили Ліван, Туніс, Йорданію, Алжир, Сирію, Єгипет і Марокко. У 2007 р. число його учасників поповнилося за рахунок тих, що перейшли з нижньої групи Мавританії (0,550), Судану (0,526), Джибуті (0,516) і Йємену (0,508), параметри яких перевалили відмітку 0,500. [12] Нині в офіційних документах ООН арабські країни відсутні в розряді країн з низьким рівнем ІРЛП, що свідчить про певний прогрес як життя арабів.

Експерти при аналізі “індексу людського розвитку” звертають увагу на його характерні особливості в кожній групі країн [4]. Вони відзначають, що в групі з високим рівнем ІРЛП опинилися 7 нафтовидобувних держави, для яких головним джерелом бюджетних надходжень є експорт вуглеводнів. Населення, що проживає на їх території, урбанізоване і володіє найвищим рівнем життя серед арабських держав.

Друга група, що складається з 11 країн з середнім рівнем людського розвитку, досить різнобічна: у неї входять великі і малі за чисельністю держави, в яких проживає 2/3 арабів. Серед них є як нафтовидобувні країни, так і ті, в яких вуглеводні практично відсутні. По рівню якості життя у складі даної групи виділяються ті, що досягли успіху і відстають один від одного в економічних відносинах держави. Відносно низький рівень життя характерний для країн, що розвиваються.

Таким чином, дана шкала оцінки якісно по іншому оцінює соціально-економічний розвиток держав. Саудівська Аравія, наприклад, має в два рази вищий показник на душу населення, ніж Лівія, рейтинг по рівню ІРЛП значно вищий. Не в останню чергу це пояснюється впливом ідей “арабського соціалізму”, під прапором якого відбуваються цілеспрямовані заходи з метою підйому життєвого рівня народних мас, розвитку їх освіти. По суті, це означає, що відносно низькі доходи населення не є перешкодою на шляху соціального прогресу, а зростання людського потенціалу може відбуватися динамічніше ніж зростання ВВП на душу населення.

Безумовно, ІРЛП не є єдиним показником, що визначає ступінь задоволення основних потреб населення. Ранжирування країн можливе на базі взаємодії економічних, соціальних і політичних чинників. На думку експертів ООН, свобода і права окремої людини мають велике значення, але люди обмежені в тому, що вони можуть робити з цією свободою, якщо вони бідні, хворі, безграмотні, піддається дискримінації, якщо вони можуть стати жертвою

насиленішого конфлікту або виявитися позбавленими голосів в політичному житті. В зв'язку з цим облік цивільних і політичних прав, що надаються населенню в країнах, що розвиваються, був закладений в ще один інтегральний показник – “альтернативний індекс розвитку людського потенціалу” (АІРЛП) (Alternative Human Development Index). Він, як і ІРЛП, враховує загальноприйняті критерії добробуту людини, але додатково включає в оцінку тієї або іншої країни параметри дотримання цивільних свобод і використання ресурсів глобальної мережі Інтернет.

Виходячи з даних ООН за 2002 р., з'ясовується, що ранжирування арабських країн по новому індексу істотно міняє загальну оцінку їх розвитку. Самими кращими показниками в 1998 р. характеризувалася Йорданія, що зайняла 68 місце серед 111 країн світу. За нею слідували Кувейт, Ліван, ОАЕ, Марокко, Єгипет, Туніс, Алжир, Джибуті, Сирія, Судан, Мавританія та Ірак. В зв'язку з цим помітно, що такі успішні в економічних відносинах держави, як Кувейт, що займав в 1998 р. по ІРЛП 29 місце, в альтернативному рейтингу опинився лише на 70-м місці, а ОАЕ – на 74-му, і це при тому, що по ІРЛП Емірати знаходилися на 34-й позиції. В цілому, альтернативний рівень розвитку виявився істотно нижчим, ніж це виходило з аналізу звичайного “індексу людського розвитку”.

Останнім часом міжнародними організаціями, що критикують відмінності в матеріальному положенні і життєвих можливостях людей різної статі, все частіше застосовується “індекс розвитку людського потенціалу з урахуванням гендерного чинника” (ІРЛПГЧ) (Gender Related Development Index – GDI). Він обчислюється на базі “ІРЛП” з урахуванням диспропорцій в суспільному стані чоловіків і жінок і включає такі компоненти як дохід, тривалість життя, рівень освіти і участь в суспільно-політичному житті. Згідно його показників в першу сімку арабських країн, де положення жінки в житті суспільства достатнє високе,

нині входять Кувейт (32 місце), Катар (37 місце), Бахрейн (42 місце), ОАЕ (43 місце), Лівія (62 місце), Оман (67 місце), Саудівська Аравія (70 місце). За ними з великим відривом один від одного, починаючи з 80 і кінчаючи 136 місцем, слідують Йорданія, Ліван, Туніс, Алжир, Сирія, Єгипет, Марокко, Мавританія, Судан, Джибуті і Йемен, що свідчить про достатньо високий ступінь дискримінації жінок в цих арабських країнах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, формування бухгалтерського обліку в державі залежить від ряду факторів, одним з яких виступає соціально-економічний розвиток. Даний фактор носить дуалістичний характер, адже, по-перше, впливає на організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку як засобу забезпечення економічною інформацією при формуванні статистичних показників, по-друге, аналіз стану соціально-економічного розвитку дозволить сформулювати уявлення про особливості поведінки суб'єктів макроекономічного дослідження та суб'єктів організації та ведення бухгалтерського обліку.

Не виняток становлять країни арабського сходу, які, як і більшість країн, що розвиваються, мають на меті оновлення національної економіки як з позиції розробки нової концепції економіки, так і з позиції прискорення економічного розвитку, шляхом диверсифікації виробництва, перебудови торговельно-економічних відносин. Модернізації ісламської економічної системи був складним та довготривалим процесом, що має місце й досі. Варто виділити 4 етапи становлення економік арабських країн: з початку відродження країн зони поширення ісламу до нафтового буму, період нафтового буму, падінням цін на вуглеводні. Дослідження економічного розвитку потребує визначення розвитку соціального, шляхом розрахунку показників розвитку людського потенціалу, високий рівень яких не завжди свідчить про економічну розвиненість країни.

Список використаної літератури:

1. *Бутинець Ф.Ф.* Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії: Монографія. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 324 с. – С. 49.
2. *Мельянцева В.А.* Арабо-исламский мир в контексте глобальной экономики. М., 2003. – С. 62
3. *Травін В.В.* Узгодження інтересів мікрота макрообліку // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – № 4(38). – 454 с. – С. 219.
4. *Boutayeb A., Serghini M.* Health Indicators and Human Development in the Arab Region. 2006. December 28 // <http://www.pubmedcentral.nih.gov>.
5. Countries of the World Gross National Product Distribution – 2005 // <http://www.studentsoftheworld.info>.
6. From conventional accounting to Islamic accounting: review of the development western accounting theory and its implications for and differences in the development of Islamic accounting // [http:// Islamic-finance. Net](http://Islamic-finance.Net).
7. GDP Arab and Mediterranean Countries // <http://www.medeab.be/>; IMF Working Paper. Febr. 2006. P. 58 // <http://www.imf.org>.
8. IMF. World Economic Outlook Database. 2007, April (Countries, EU(27) GDP/population// <http://en.wikipedia.org>.
9. *Sala-I-Martin X., Artadi E.* Economic Growth and Investments in the Arab World. 2003. May // <http://www.columbia.edu>.
10. The 1990 CIA World Factbook. Wash., 1991 // <http://www.gutenberg.org>.
11. UN. Handbook of International Trade and Development Statistics. 1992. N.Y., Geneva, 1993. P. 432; UNDP. HDR 2007/2008. P. 277 – 280). // <http://hdr.undp.org>.
12. UNDP. HDR. 2006. P. 288 – 291; UNDP. HDR 2007/2008. P.229 – 231//<http://hdr.undp.org>.
13. WB. 2006 World Development Indicators. N.Y., 2006. P.194-196 // <http://siteresources.worldbank.org>.
14. World Bank. World Development Indicators Database. Middle East and North Africa Data Profile. 2007. April // <http://devdata.worldbank.org.ë>.

ГРИЦИШЕН Дмитрій Олександрович – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– особливості бухгалтерського обліку в мусульманських країнах.